

РОЗДІЛ 6

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.41

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/86>

ПРО СИСТЕМУ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ УКРАЇНИ

ABOUT THE SYSTEM OF LAND MANAGEMENT BODIES OF UKRAINE

Баїк О.І., д.ю.н.,

доцент кафедри цивільного права та процесу

*Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

У статті здійснено правовий аналіз складників системи органів управління земельними ресурсами України. Беручи до уваги наявні теоретико-правові підходи, а також сучасну нормативно-правову базу, зазначено, що систему органів управління земельними ресурсами України становлять: 1) органи загальної компетенції; 2) органи міжгалузевої компетенції; 3) органи галузевої компетенції; 4) спеціально вповноважений орган із питань земельних ресурсів. Водночас проаналізовано повноваження цих органів у сфері управління земельними ресурсами України.

З'ясовано, що до системи органів загальної компетенції, які здійснюють організаційно-правову діяльність щодо забезпечення раціонального використання земельних ресурсів та їх охорони і вирішують інші завдання, зараховані до їх компетенції, належать: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування, місцеві органи виконавчої влади. Міжгалузевими органами, компетенція яких охоплює певний функціональний напрям діяльності, є: Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України; Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України; Державне агентство України з управління зоною відчуження; Міністерство культури та інформаційної політики України; Міністерство оборони України; Фонд державного майна України. Галузевими органами, які здійснюють повноваження у певній галузі, є: Міністерство розвитку громад та територій України, Міністерство інфраструктури України, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України. Спеціально вповноваженим органом у галузі земельних відносин є Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру.

Зроблено висновок про те, що повноваження органів управління земельними ресурсами нашої країни спрямовано на здійснення організаційно-правової діяльності щодо забезпечення раціональної та ефективної експлуатації земель усіма суб'єктами господарювання у межах, визначених земельним законодавством України.

Ключові слова: земельні ресурси, органи загальної компетенції, органи галузевої компетенції, органи міжгалузевої компетенції, спеціально вповноважений орган із питань земельних ресурсів.

The article analyzes the legal components of the system of land management bodies of Ukraine. Taking into account the available theoretical and legal approaches, as well as the modern regulatory framework, it is noted that the system of land management bodies of Ukraine consists of: 1) bodies of general competence; 2) bodies of intersectoral competence; 3) bodies of branch competence; 4) a specially authorized body for land resources. At the same time, the powers of these bodies in the field of land resources management in Ukraine are analyzed.

It was found that the system of bodies of general competence, which carry out organizational and legal activities to ensure the rational use of land resources and their protection and, at the same time, solve other tasks within their competence, include: The Verkhovna Rada of Ukraine; Cabinet of Ministers of Ukraine; local governments; local executive bodies. Intersectoral bodies (the competence of these bodies covers a certain functional area of activity) are: the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine; Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine; State Agency of Ukraine for Exclusion Zone Management; Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine; Ministry of Defence Ukraine; State Property Fund of Ukraine. Sectoral bodies exercising powers in a particular area are: the Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine; Ministry of Infrastructure of Ukraine; State Agency of Water Resources of Ukraine; State Agency of Forest Resources of Ukraine. The State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre is a specially authorized body in the field of land relations.

It is concluded that the powers of the land management of our country are aimed at carrying out organizational and legal activities to ensure rational and efficient use of land by all economic entities within the limits set by the land legislation of Ukraine.

Key words: land resources; bodies of general competence; bodies of branch competence; bodies of intersectoral competence; specially authorized body for land resources.

Постановка проблеми. В умовах сучасних соціальних, економічних та правових перетворень сфера земельних відносин перебуває у центрі особливої уваги. Крім того, додаткового роз'яснення потребує питання щодо наявної системи органів управління земельними ресурсами України, яка є досить складною категорією.

Метою статті є здійснення правового аналізу системи органів управління земельними ресурсами України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Органи управління в галузі використання та охорони земель, як зауважують Ю.В. Корнєєв та М.О. Мацелик, мають розгалужену систему, яка діє у межах повноважень, визначених земельним та іншими галузями права України. Зазначена система функціонує як єдиний взаємопов'язаний механізм [1, с. 97]. О.М. Шуміло виокремлює повноваження представницьких та виконавчих органів влади у галузі

земельних відносин. До представницьких органів він зараховує: Верховну Раду України, Верховну Раду АРК, обласні ради, Київську і Севастопольську міські ради, районні ради, районні у містах ради, сільські, селищні, міські ради. Виконавчими органами у галузі земельних відносин, на його думку, є: Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, центральний орган виконавчої влади з питань земельних ресурсів, державний орган приватизації, Рада міністрів АРК, місцеві державні адміністрації [2, с. 34–54].

Зважаючи на підхід, запропонований А.М. Мірошниченко, систему органів управління земельними ресурсами України становлять: 1) органи загальної компетенції; 2) органи міжгалузевої компетенції; 3) органи галузевої компетенції; 4) спеціально вповноважений орган із питань

земельних ресурсів [3; 4, с. 321]. Зважаючи на зазначене, а також беручи до уваги сучасне законодавче підгрунтя, проаналізуємо систему органів управління земельними ресурсами в Україні.

Особливістю управління в галузі використання та охорони земель *органами загальної компетенції* є те, що вони здійснюють організаційно-правову діяльність щодо забезпечення раціонального використання земельних ресурсів та їх охорони і вирішують інші завдання, зараховані до їх компетенції (розвиток економіки, соціальної сфери, національної безпеки та оборони тощо) [1, с. 97]. До системи органів загальної компетенції, які здійснюють управління у галузі використання та охорони земель, належать:

– *Верховна Рада України*. Відповідно до ст. 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України [5]. Відповідно до ст. 6 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) до повноважень Верховної Ради України в галузі земельних відносин належить: а) ухвалення законів у галузі регулювання земельних відносин; б) визначення засад державної політики в галузі використання та охорони земель; в) затвердження загальнодержавних програм щодо використання та охорони земель; г) установлення і зміна меж районів і міст; г) погодження питань, пов'язаних зі зміною цільового призначення особливо цінних земель державної та комунальної власності, припиненням права постійного користування ними відповідно до ЗК України; д) вирішення інших питань у галузі земельних відносин відповідно до Конституції України [6];

– *Кабінет Міністрів України*. Відповідно до ст. 113 Конституції України Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією України [5]. До повноважень Кабінету Міністрів України в галузі земельних відносин (згідно зі статтею 13 ЗК України) належить: а) розпорядження землями державної власності в межах, визначених ЗК України; б) реалізація державної політики у галузі використання та охорони земель; в) викуп земельних ділянок для суспільних потреб у порядку, визначеному законом; г) координація проведення земельної реформи; г) розроблення і забезпечення виконання загальнодержавних програм використання та охорони земель; д) організація ведення державного земельного кадастру, державного контролю за використанням і охороною земель та здійснення землеустрою; е) встановлення порядку проведення моніторингу земель; е¹) внесення до Верховної Ради України пропозицій щодо встановлення та зміни меж районів, міст; є) вирішення інших питань у галузі земельних відносин відповідно до закону [6].

На основі ч. 2 ст. 84 ЗК України право державної власності на землю набувається і реалізується державою через органи виконавчої влади відповідно до повноважень, визначених ЗК України. Так, Кабінет Міністрів України: передає земельні ділянки із земель державної власності у власність або у користування у випадках, визначених ст. 149 ЗК України, та земельні ділянки дна територіального моря, а також у користування земельні ділянки зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи (ч. 8 ст. 122 ЗК України); здійснює за погодженням із Верховною Радою України продаж земельних ділянок, що перебувають у власності держави, крім земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти, які підлягають приватизації, іноземним державам та іноземним юридичним особам (ч. 1 ст. 129 ЗК України); має право приймати рішення щодо вилучення земельних ділянок державної власності, які перебувають у постійному користуванні, для суспільних та інших

потреб (ч. 2 ст. 149 ЗК України); надає дозвіл на проведення розвідувальних робіт на землях заповідників, національних дендрологічних, ботанічних, меморіальних парків, поховань і археологічних пам'яток (ч. 3 ст. 97 ЗК України); здійснює інші повноваження [6];

– *органи місцевого самоврядування*. Органи місцевого самоврядування (обласні, Київська і Севастопольська міські, районні, районні у містах, сільські, селищні та міські ради) виконують управлінські функції у сфері земельних відносин відповідно до статей 8–12 ЗК України [6], законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року, «Про столицю України – місто-герой Київ» від 15 січня 1999 року. До їх повноважень належать: розпорядження землями територіальних громад; підготовка висновків щодо вилучення (викупу) та надання земельних ділянок із земель державної власності, що проводять органи виконавчої влади; установлення та зміна меж відповідних адміністративно-територіальних одиниць; організація землеустрою; забезпечення реалізації державної політики в галузі використання та охорони земель та інші [6; 7; 8];

– *місцеві органи виконавчої влади*. Повноваження місцевих державних адміністрацій визначено в ст. 17 ЗК України [6] та ст. 16, 21 Закону України від 9 квітня 1999 року «Про місцеві державні адміністрації» [9]. Вони: розпоряджаються землями державної власності у межах, визначених ЗК України; беруть участь у розробленні та забезпеченні виконання загальнодержавних і регіональних програм із питань використання та охорони земель; координують здійснення землеустрою та державного контролю за використанням та охороною земель; готують висновки щодо надання або вилучення (викупу) земельних ділянок; викупують земельні ділянки для суспільних потреб у межах, визначених ЗК України; готують висновки щодо встановлення та зміни меж сіл, селищ, районів, районів у містах та міст; здійснюють контроль за використанням коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, пов'язаних із вилученням (викупом) земельних ділянок; координують діяльність державних органів земельних ресурсів; уносять до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо встановлення та зміни меж районів, міст у порядку, визначеному законом; вирішують інші питання у галузі земельних відносин відповідно до закону [6; 9].

Міжгалузевими органами (компетенція цих органів охоплює певний функціональний напрям діяльності) є:

– *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки)*, що є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Мінекономіки є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері <...> топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів (п. 1 Положення про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2019 р. № 838) [10]; бере участь у моніторингу та охороні земель сільськогосподарського призначення тощо (ст. 15 ЗК України, ст. 18 Закону України «Про охорону земель» [11], ст. 8 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [12]);

– *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля)* (ст. ст. 14, 14-1 ЗК України, ст. 17 Закону України «Про охорону земель» [11],

ст. 20 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [13], ст. 7 Закону України «Про державний контроль за використанням і охороною земель» [12]), що є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики <...> у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр <...> щодо здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення й охорони природних ресурсів. Зокрема, серед основних завдань Міндовкілля виокремлено забезпечення формування державної політики у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, <...> охорони та раціонального використання земель, <...> державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства про раціональне використання, відтворення і охорону природних ресурсів, використання та охорону земель, екологічну та радіаційну безпеку, оцінку впливу на довкілля <...> (пункти 1, 3 Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 614) [14];

– *Державне агентство України з управління зоною відчуження (ДАЗВ)*, яке (відповідно до покладених на нього завдань у сфері управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення) вповноважене: затверджувати схеми землеустрою і техніко-економічні обґрунтування використання та охорони земель відповідно до закону; погоджувати проекти землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, лісогосподарського призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон, обмежень у використанні земель та їх режимоутворювальних об'єктів відповідно до закону; видавати містобудівні умови та обмеження забудови земельної ділянки відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»; затверджувати разом із Міндовкілля положення про території та об'єкти природно-заповідного фонду, утворені в зоні відчуження та зоні безумовного (обов'язкового) відселення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи (п. 4 Положення про Державне агентство України з управління зоною відчуження, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 564) [15];

– *Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІП)*, що здійснює низку повноважень у галузі використання територій історико-культурного призначення (ст. 5 Закону України «Про охорону культурної спадщини» [16], п. 3 Положення про Міністерство культури та інформаційної політики України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2019 р. № 885 [17]);

– *Міністерство оборони України (Міноборони)*, що забезпечує використання територій, виокремлених для потреб Збройних Сил (Положення про Міністерство оборони України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 671 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 р. № 730) [18]);

– *Фонд державного майна України* (ст. 17-1 та ін. ЗК України, п. 6 ч. 1 ст. 5 Закону України від 9 грудня 2011 р. № 4107-VI «Про Фонд державного майна України» [19]), що розпоряджається деякими земельними ділянками державної власності.

Галузеві органи (здійснюють повноваження у певній галузі):

– *Міністерство розвитку громад та територій України (Мінрегіон)* здійснює нормативно-правове регулювання територій шляхом видання будівельних норм (ст. 9 Закону України «Про регулювання містобудівної

діяльності» [20], ст. 6 Закону України «Про будівельні норми» [21]). Мінрегіон є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. Мінрегіон є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну регіональну політику, державну політику у сфері розвитку місцевого самоврядування, територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою, державну житлову політику і політику у сфері благоустрою населених пунктів, державну політику у сфері житлово-комунального господарства, державну політику у сфері поводження з побутовими відходами, державну політику у сфері будівництва, містобудування, просторового планування територій та архітектури, державну політику у сфері технічного регулювання у будівництві, а також забезпечує формування державної політики у сфері архітектурно-будівельного контролю та нагляду, у сфері контролю житлово-комунального господарства та у сфері забезпечення енергетичної ефективності будівель (Положення про Міністерство розвитку громад та територій України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2014 р. № 197 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 вересня 2019 р. № 850 [22]));

– *Міністерство інфраструктури України (Мінінфраструктури)* здійснює низку повноважень щодо земель транспорту та зв'язку (ст. 12 Кодексу торговельного мореплавства України [23]). Мінінфраструктури є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Мінінфраструктури є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах автомобільного, залізничного, морського та річкового транспорту, надання послуг поштового зв'язку, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері авіаційного транспорту та використання повітряного простору України, розвитку, будівництва, реконструкції та модернізації інфраструктури авіаційного, морського та річкового транспорту, дорожнього господарства, навігаційно-гідрографічного забезпечення судноплавства, торговельного мореплавства з питань безпеки на автомобільному транспорті загального користування, міському електричному, залізничному, морському та річковому транспорті, а також державного нагляду (контролю) за безпекою на автомобільному транспорті загального користування, міському електричному, залізничному, морському та річковому транспорті (крім сфери безпеки мореплавства суден флоту рибної промисловості) (Положення про Міністерство інфраструктури України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 р. № 460 [24]);

– *Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство)* здійснює низку повноважень у галузі меліорації земель та використання земель водного фонду (ст. 16 Закону України від 14 січня 2000 р. № 1389-XIV «Про меліорацію земель» [25]). Держводагентство є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства та гідротехнічної меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів. Основними завданнями Держводагентства є: 1) реалізація державної політики у сфері управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів, розвитку водного господарства і меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем; 2) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері розвитку водного господарства та гідротехнічної

меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів (пункти 1, 3 Положення про Державне агентство водних ресурсів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 393 [26]);

– Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство) здійснює державний нагляд і контроль за використанням земель лісгосподарського призначення (ст. 28 Лісового кодексу України [27]). Держлісагентство є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства. Основними завданнями Держлісагентства є: 1) реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства; 2) внесення на розгляд міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства (пункти 1, 3 Положення про Державне агентство лісових ресурсів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 р. № 521 [28]).

Спеціально вповноваженим органом у галузі земельних відносин (у ст. 15-1 ЗК України та інших положеннях цього кодексу вжито термін «*центральної орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин*») є Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр). Водночас постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 15 «Про Державну службу України

з питань геодезії, картографії та кадастру» визначено, що основними завданнями Держгеокадастру є: реалізація державної політики у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів; надання адміністративних послуг згідно із законом у відповідній сфері; внесення на розгляд Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів [29].

Висновки. Отже, беручи до уваги те, що земельні ресурси – це «сукупні ресурси (запаси) земельної території як просторового базису господарської діяльності і розселення людей, засобу виробництва, її біологічної продуктивності та екологічної сталості середовища життя» [30, с. 11], варто зазначити, що управління ними здійснюється доволі розгалуженою системою органів. Повноваження органів управління земельними ресурсами нашої країни полягають у забезпеченні як раціонального, так і ефективного використання земель усіма суб'єктами господарювання відповідно до земельного законодавства України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корнеєв Ю.В., Мацелик М.О. Земельне право : навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 240 с.
2. Шуміло О.М. Земельне право України (у схемах) : навч. посібник; МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 288 с.
3. Система органів управління. Сайт Анатолія Миколайовича Мірошниченка. URL: <http://www.amm.org.ua/ua/study-book/11-management-land-resources/98-system-of-regulatory-authorities#footnote2>.
4. Мірошниченко А.М. Земельне право України: підручник. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ : Алерта; ЦУЛ, 2011. 678 с.
5. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
7. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Про столицю України – місто-герой Київ : Закон України від 15.01.1999 р. № 401-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-14#Text>.
9. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.
10. Положення про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2019 р. № 838). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-%D0%BF#Text>.
11. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV (із змін. та допов.). Офіційний вісник України. 2003. № 29. Ст. 1431.
12. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV (із змін. та допов.). Офіційний вісник України. 2003. № 29. Ст. 1432.
13. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. (із змін. та допов.). Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.
14. Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 614. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text>.
15. Положення про Державне агентство України з управління зоною відчуження, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 564. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2014-%D0%BF#Text>.
16. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>.
17. Положення про Міністерство культури та інформаційної політики України, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2019 р. № 885. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/885-2019-%D0%BF#Text>.
18. Положення про Міністерство оборони України, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 671 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 р. № 730). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-%D0%BF#Text>.
19. Про Фонд державного майна України: Закон України від 9 грудня 2011 р. № 4107-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text>.
20. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI (із змін. та допов.). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 34. Ст. 343.
21. Про будівельні норми : Закон України від 05.11.2009 р. № 1704-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17#Text>
22. Положення про Міністерство розвитку громад та територій України, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2014 р. № 197 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 вересня 2019 р. № 850). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/197-2014-%D0%BF#Text>.
23. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 р. № 176/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
24. Положення про Міністерство інфраструктури України, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 р. № 460. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-2015-%D0%BF#Text>.
25. Про меліорацію земель: Закон України від 14.01.2000 р. № 1389-XIV (із змін. та допов.). Офіційний вісник України. 2000. № 6. Ст. 2000.

26. Положення про Державне агентство водних ресурсів України, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 393. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-2014-%D0%BF#Text>.

27. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. у новій ред. від 08.02.2006 р. № 3852-XII (із змін та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 17. Ст. 99.

28. Положення про Державне агентство лісових ресурсів України, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 р. № 521. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-%D0%BF#Text>.

29. Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 15. *Офіційний вісник України*. 2015. № 7. Ст. 164.

30. Третяк А.М., Дорош О.С. Управління земельними ресурсами : навч. посібник / за ред. А.М. Третяка. Вінниця : «Нова книга», 2006. 360 с.